

СПРАВА «ТОВ «БАСАРІ» ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF BASARI, TOV v. UKRAINE)

(Заява № 78121/16)

Стислий виклад рішення від 20 листопада 2025 року

У 2001 році Одеська міська рада передала в оренду підприємству «К.» земельну ділянку площею близько 2 900 квадратних метрів у центрі м. Одеса для реконструкції території та будівництва підземного паркінгу. Після цього органи державної влади видали та затвердили різні документи, що підтверджували дозвіл підприємства «К.» на проведення будівництва. У лютому 2014 року органи державної влади видали підприємство «К.» декларацію, яка засвідчувала готовність новозбудованого приміщення до експлуатації. Пізніше, у 2014 році, підприємство «К.» передало приміщення двом особам, Ч. та Д., які були інвесторами будівельного проекту, і які, своєю чергою, передали приміщення підприємству-заявнику в якості їхнього внеску до його статутного капіталу. У вересні 2014 року підприємству-заявнику було видано свідоцтво про право власності на всі приміщення, які становили підземний паркінг. Тим часом, у декількох провадженнях, ініційованих різними сторонами, суди мали вирішити питання щодо законності декларації про завершення робіт від лютого 2014 року. Зрештою, щодо цього питання було ухвалено три протилежні рішення. Перше провадження. У лютому 2015 року Одеська міська рада подала позов до підприємства «К.» та підприємства-заявника з метою визнання будівництва паркінгу незаконним, скасування права власності на нього і визнання прав за територіальною громадою. У січні 2016 року Одеський апеляційний господарський суд задовольнив позовні вимоги міської ради та скасував право власності підприємства-заявника на паркінг, по суті встановивши, що відповідне приміщення було самовільною забудовою. У травні 2016 року Вищий господарський суд України залишив зазначену постанову без змін. Друге провадження. Доки згадане провадження щодо скасування права власності ще тривало, підприємство-заявник «реконструювало» спірне приміщення, перетворивши його на підземний торговий центр загальною площею майже 6 000 квадратних метрів, отримало нову декларацію, яка засвідчувала готовність цього «реконструйованого» приміщення до експлуатації, та зареєструвало право власності на нього. Підприємство-заявник здавало в оренду приміщення як окремі торгові приміщення. У квітні 2016 року міські органи влади подали господарський позов до Господарського суду Одеської області, вимагаючи визнання недійсним нового права власності підприємства-заявника на «реконструйоване» приміщення та повернення земельної ділянки територіальній громаді. У травні 2016 року, за заявою міських органів влади в межах згаданого господарського провадження, суд ухвалив вжити захід забезпечення позову та заборонив проведення будь-яких реєстраційних дій щодо спірного приміщення. Підприємство-заявник оскаржило цей захід забезпечення позову, проте безуспішно. Це провадження усе ще триває. У січні

2019 року, в межах другого провадження, міські органи влади подали ще одну заяву про забезпечення позову, вимагаючи «заборонити користування» спірним приміщенням підприємству-заявнику або «будь-яким іншим особам». Наступного дня Господарський суд Одеської області задовольнив зазначену заяву. Сторони не були присутні у засіданні, а в ухвалі суду зазначалося, що ухвала про забезпечення позову була постановлена згідно зі статтею 140 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), яка передбачала, що заяви про забезпечення позову розглядалися протягом двох днів без повідомлення учасників справи. У жовтні 2019 року за апеляційною скаргою підприємства-заявника Південно-західний апеляційний господарський суд скасував згадану ухвалу, встановивши, що захід забезпечення, який вимагався, по-перше, не стосувався предмета позову чи виконання можливого майбутнього рішення суду у справі, а, по-друге, по суті призвів до припинення комерційної діяльності підприємства-заявника та інших осіб. Згадана постанова апеляційного суду була залишена без змін Верховним Судом. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) підприємство-заявник стосовно подій першого провадження скаржилося за статтею 6 Конвенції на порушення принципу юридичної визначеності, оскільки (i) положення законодавства стосовно вимоги оформлення сервітуту шляхом його реєстрації, на яке посилалися суди, не було достатньо чітким та передбачуваним, а відповідні процедури на той момент не існували, а (ii) суди не врахували висновки з попередніх судових рішень, а саме від 30 травня 2007 року, 30 липня 2014 року та 24 березня 2015 року, а тому розглянули повторно ті самі питання. Воно також скаржилося за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, що скасування його права власності на паркінг було незаконним (посилаючись, головним чином, на ті самі аргументи, що були наведені раніше за статтею 6 Конвенції) та непропорційним, оскільки йому не було надано жодного відшкодування шкоди за це. Щодо подій другого провадження підприємство-заявник скаржилося до Європейського суду за статтею 6 Конвенції, що тривалість другого провадження була необґрунтовано надмірною, а також що другий захід забезпечення позову був застосований несправедливо та у супереччю принципу рівності сторін, оскільки підприємство-заявника не було повідомлено про заяву щодо цього заходу та воно було позбавлено можливості висловити коментарі у зв'язку з цим; за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, що другий захід забезпечення позову призвів до повного припинення його комерційної діяльності та подальшої втрати прибутку, що становило непропорційне втручання в його право на мирне володіння своїм майном, а також у зв'язку з неможливістю отримання відшкодування шкоди після скасування ухвали про застосування заходу забезпечення позову як незаконного. З огляду обставини справи Європейський суд дійшов висновку, що частина заяви стосовно першого провадження є явно необґрунтованою, та відхилив її на підставі пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції. Розглянувши скарги підприємства-заявника на надмірну тривалість другого провадження Європейський суд зауважив, що відповідне провадження розпочалося

у квітні 2016 року та досі розглядається судом першої інстанції, тобто вже понад дев'ять років. Європейський суд зазначив, що навіть з урахуванням законних періодів зупинення та тих затримок, які могли виникнути внаслідок дій самого підприємства-заявника, такий тривалий розгляд справи не може вважатися розумним. З огляду на обставини справи Європейський суд дійшов висновку, що тривалість другого провадження була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку» та констатував порушення статті 6 Конвенції. Щодо скарг підприємства-заявника на незаконність застосування другого заходу забезпечення позову Європейський суд наголосив, що національне законодавство чітко передбачає, що заяви про забезпечення позову, як правило, розглядаються без повідомлення сторін або проведення засідання, і лише у виняткових випадках за потреби додаткових пояснень відповідача суд може призначити засідання та викликати сторони. Європейський суд також зазначив, що у цій справі підприємство-заявника не було повідомлено про другу заяву про забезпечення позову, подану міськими органами влади, йому не було надано її копію, а також не було проведено засідання. У матеріалах справи ніщо не свідчить, що друга заява про забезпечення була якоюсь мірою терміновою або спровокованою діями підприємства-заявника чи будь-якими іншими подіями на той конкретний момент. Крім того, як пізніше було встановлено в апеляційному порядку, захід забезпечення позову, який запитувався, – загальна заборона на користування приміщенням – не мав жодного стосунку до предмета спору або виконання можливого рішення суду на користь позивача в майбутньому. Європейський суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи процедура застосування другого заходу забезпечення позову, яка не була очевидно терміновою, але спричинила далекосяжні наслідки для комерційної діяльності підприємства-заявника, мала забезпечити повідомлення підприємства-заявника про цю заяву та надання йому можливості подати коментарі. Цей висновок не змінюється у зв'язку тим фактом, що підприємство-заявник змогло успішно оскаржити ухвалу про застосування відповідного заходу забезпечення позову, особливо враховуючи, що апеляційний суд скасував цей захід лише через дев'ять місяців. Отже, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції. Розглянувши скарги підприємства-заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, Європейський суд зауважив, що у цій справі захід забезпечення позову було застосовано на підставі положень ГПК України. Однак, враховуючи, що такий захід не був обґрунтовано пов'язаний з предметом справи або виконанням рішення суду, яке могло бути ухвалене в майбутньому на користь позивача, а також беручи до уваги, що до підприємства-заявника вже було застосовано інший захід забезпечення позову, який забороняв йому вчиняти будь-які реєстраційні дії щодо спірного приміщення, Європейський суд висловив сумнів щодо законності застосування другого заходу забезпечення позову. Європейський суд зазначив, що хоча застосований у цій справі захід не становив арешт майна як такий, його наслідки можна було порівняти з арештом майна, і за своїм характером він був

суворим та обмежувальним заходом. Європейський суд також наголосив на тому, що другий захід забезпечення позову діяв протягом дев'яти місяців (до його скасування 02 жовтня 2019 року), але підприємство-заявник, ймовірно, залишалося в ситуації невизначеності ще протягом декількох місяців – аж до ухвалення постанови Верховного Суду від 17 лютого 2020 року. Щодо можливості отримати відшкодування Європейський суд зауважив, що стаття 146 ГПК України передбачає, що позов про відшкодування шкоди, завданої внаслідок застосування заходів забезпечення позову, може бути поданий лише у випадку залишення основного позову без розгляду або повної чи часткової відмови у задоволенні позову. Проте, враховуючи, що основне провадження усе ще перебуває на розгляді місцевого суду через дев'ять років після його порушення без ухвалення будь-якого рішення по суті, Європейський суд зазначив, що не розуміє, як підприємство-заявник могло б змістовно скористатися цим юридичним механізмом. З огляду на зазначене Європейський суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи на підприємство-заявника було покладено надмірний тягар, та констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує прийнятними скарги підприємства-заявника щодо другого провадження та другого заходу забезпечення позову, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
2. Постановляє, що було порушено статтю 6 Конвенції у зв'язку з тривалістю другого провадження;
3. Постановляє, що було порушено статтю 6 Конвенції у зв'язку з другим заходом забезпечення позову;
4. Постановляє, що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з другим заходом забезпечення позову;
5. Відхиляє вимоги підприємства-заявника щодо справедливої сатисфакції.